पञ्चके दाहनिषेधो न प्राप्नोति किन्तु दाहः कर्तव्य इत्येव प्राप्नोति। अस्त्वेवमिति चेन्न प्राप्तस्य दाहं त्यजेदिति दाहस्यैव क्रियाकारकसम्बन्धेन प्राधान्यतो निषेधात्, किञ्च "त्रिगुणफलदोवृद्धौ नष्टे हृते च मृतेऽपि वेति" त्रिपुष्करयोगफलवत् पञ्चकमरणनिषेध एव वक्तव्ये दाहनिषेधस्य पृथगुपादानात् कर्त्तव्यतापत्तिः। तस्माद्यस्मिन् कस्मिंश्चिन्नक्षत्रे मृतस्य पञ्चके दाहो न कार्य इति तृतीयः पक्षः साधीयान्। प्राधान्याद्दाहस्यैव निषेध इत्युक्तं प्राक् अतः पञ्चकात् प्राक् मरणदोषो नास्ति तथा तत्रैव दाहोऽपि न दोषाय। यदि क्रियाकरणवशात् कालातिक्रमे सति पञ्चकप्रवृत्तिस्तदा शान्तिं विधाय दाहः कार्यः पञ्चके तु द्वयमपि निषिद्धं मरणं दाहश्चेति। उक्तं च ब्रह्मपुराणे "कुम्भमीनस्थिते चन्द्रे मरणं यस्य जायते। न तस्योर्ध्वगतिर्दृष्टा सन्ततौ न शुभं भवेत्। न तस्य दाहः कर्त्तव्यो विनाशः स्वेषु जन्तुषु। पञ्चकानन्तरं कार्यं कार्यं दाहादिकं खलु। अथ वा तद्दिने कार्य्यो दाहस्तु विधिपूर्वकम्"। रेवतीप्रान्ते मृतस्य रेवतीमपहाय दाहः कार्य इत्यर्थः धनिष्ठोत्तरार्द्धादिमृतस्य दाहस्तु सद्यएव पञ्चकस्य बहुकालव्यापित्वात्पर्युषितदाहनिषेधाच्च। स च दाहः शान्तिविधिपूर्वकः कार्यः। स च विधिरुक्तो ब्रह्मपुराणे "दाहदेशे शवं नीत्वा स्नापयेच्च प्रयत्नतः। दर्भाणां प्रतिमाः कार्याः पञ्चोर्णासूत्रवेष्टिताः। यवपिष्टेनानुलिप्तास्ताभिः सह शवं दहेत्। प्रेतवाहः प्रेतसखः प्रेतपः प्रेतभूमिपः। प्रेतहर्त्ता पञ्चमश्च नामान्येतानि च क्रमात्" इति। विशेषस्त्वन्त्येष्टिपद्धत्यादौ द्रष्टव्यः। नन्वत्र "त्रिगुणफलदो वृद्धौ नष्टे हृते च मृतेऽपि वेति" मरणनिषेधएव वक्तव्यो किं पुनर्दाहनिषेधेन। उच्यते दोषाधिक्यसूचनार्थं हि पुनर्दाहनिषेधः अतएव पञ्चके मृतस्य पुत्तलकविधानं कृत्वा दाहः कार्यः ततः सूतकान्ते पुत्रादिभिः शान्तिकं च विधेयम्। उक्तं च गरुडपुराणे "ततो दाहः प्रकर्त्तव्यस्तैश्च पुत्तलकैः सह। सूतकान्ते तदा पुत्रैः कार्यं शान्तिकपौष्टिकम्। पञ्चके तु मृतो योऽसौ न गतिं लभते नरः। तिलांश्चैव हिरण्यं च तमुद्दिश्य घृतं ददेत्" इति। अतो नक्षत्रान्तरे मृतस्य पञ्चके दाहप्राप्तौ पुत्तलकविधिरेव भवति ततः सूतकान्ते शान्तिकं च। एवं पञ्चकान्ते मृतस्याश्विन्यां दाहप्राप्तौ पुत्तलकविधिर्न किन्तु सूतकान्ते शान्तिकमेव विधेयम्" पी० धा०।

पञ्चकपाल त्रि० पञ्चसु कपालेषु संस्कृतः अण् तस्य लुक्। पञ्चकपालेषु संस्कृते पुरोडाशादौ समा० द्वि०। समाहृत पञ्चकपालेषु स्त्री ङीप्।

पञ्चकर्ण त्रि० पञ्च कर्णा अस्य लक्षणत्वेऽपि विष्टादित्वात् न पूर्वपददीर्घः। पञ्चकर्णलक्षणयुक्ते।

पञ्चकर्मन् न० पञ्चानां कर्मणां समाहारः "अनो नलोपश्च वा द्विगुः स्त्रियाम्" वार्त्ति० पक्षे नलोपाभावः। पञ्चानां कर्मणां उत्क्षेपादीनां १समाहारे। तानि च कर्माणि कर्मन्शब्दे १७३६पृ० उक्तानि। २वैद्यकोक्ते कर्मपञ्चकभेदे "वमनं रेचनं नस्यं निरूहश्चानुवासनम्। पञ्चकर्मेदमन्यच्च ज्ञेयमुत्क्षेपणादिकम्"। पक्षे नलोपे ङीपि पञ्चकर्मीत्यप्यत्र स्त्री।

पञ्चकषाय पु०न०पञ्चविधः कषायः "जम्बुशाल्मलिवाट्यालं बदरं बकुलं तथा। एतेषां वल्कलरसः कषायः परिकीर्त्तितः इत्युक्ते पञ्चानां १कषाये वल्कलरसे। कर्मधा० संज्ञात्वात् न द्विगुः। २पञ्चसु कषायेषु ब०व०। "जम्बु शाल्मलि वाट्यालं बदरं बकुलं तथा। कषायाः पञ्च विज्ञेयाः देव्याः प्रीतिकराः शुभाः" दुर्गोत्सवत०।

पञ्चकाम पु० ब०व०। कर्म० संज्ञात्वात् न द्विगुः। "पञ्चकामा इमे देवि! नामानि शृणु पार्वति। काममन्मथकन्दर्पमकरध्वजसंज्ञकाः। मीनकेतुर्महेशानि! पञ्चमः परिकीर्त्तितः" तन्त्रसा० उक्तेषु पञ्चसु कामभेदेषु।

पङ्ककृत्य पु०पञ्चं विस्तृतं कृत्यं यत्र। पक्तगौडवृक्षे राजनि०

पञ्चकृष्ण पु० पञ्चसु कृष्णः। कीटभेदे कीटशब्दे दृश्यम्।

पञ्चकोण न० पञ्च कोणा यस्य। पञ्चकोणात्मके १क्षेत्रभेदे २तन्त्रोक्ते यन्त्रभेदे ३लग्नावधिनवमपञ्चमात्मके स्थाने च

पञ्चकोल न० "पञ्चकोलं कणामूलं कृष्णाचव्याग्निनागरैः" शब्दच० उक्ते पाचनविशेषे अस्य गुणाः "पञ्चकोलं रसे पाके कटुकं रुचिकृन्मतम्। तीक्ष्णोष्णं पाचनं श्रेष्ठं दीपनं कफवातनुत्। गुल्मप्लीहोदरानाहशूलघ्नं पित्तकोपनम्" भावप्र०उक्ताः। "पिप्पलीपिप्पलीमूलं चव्यचित्रकनागरम्। दीपनीयः शृतो वर्गः कफातिलगदापहः" चक्रदत्तोक्ते २पाचनभेदे च।

पञ्चकोष पु० संज्ञात्वात् कर्म०। वेदान्तिकसिद्धे अन्नमयादिषु पञ्चसु कोषवदाच्छादकेषु देहादिषु। तेषां स्वरूपादिकञ्च विवेकचूडामणौ दर्शितं यथा "कोषैरन्नमयाद्यैः पञ्चभिरात्मा न संवृतो भाति। निजशक्तिसमुत्पन्नैः शैवालपटलैरिवाम्बु वापीस्थम्" इत्युपक्रमे "देहोऽयमन्नभवनोऽन्नमयस्तु कोष-